

ТЕХНОЛОГІЯ ПРОВЕДЕННЯ ЗАГАЛЬНОШКІЛЬНОГО КОНКУРСУ ХОРОВОГО СПІВУ

У статті розкриваються особливості організації та проведення конкурсу хорових колективів у ЗНЗ.

Ключові слова: конкурс хорового співу, загальноосвітній навчальний заклад, класний хор, зведений хор.

Від мистецтва чекають відпочинку, розваг і відволікань, забуваючи, що, в першу чергу, це вищою мірою складний процес пізнання світу й людини через образи прекрасного. Сприймати їх треба вчитися.

Борис Покровський

Питання оновлення форм і методів музичної освіти й виховання школярів завжди були актуальними серед науковців і педагогів-практиків. Однією з традиційних форм у роботі загальноосвітнього навчального закладу є конкурс хорового співу. Окремі пропозиції щодо його організації в системі позакласної музично-виховної роботи запропоновано Л. Хлебниковою [5]; аспект технічного й художнього втілення інтерпретації багатоголосного твору висвітлено О. Ростовським [4, с. 408–413]. Окрім загальних рекомендацій, важливими є й практичні надбаня кожного вчителя – керівника хорового колективу. Багаторічна педагогічна діяльність автора та його досвід проведення загальношкільного конкурсу хорового співу «Срібний камертон» (НВК № 10 м. Луцька) дозволили висвітлити технологічні аспекти організації та проведення конкурсу хорового співу в загальноосвітньому навчальному закладі, що стало **метою** написання статті.

Якщо урок музичного мистецтва є основною формою навчально-виховного процесу в загальноосвітньому навчальному закладі, то хоровий конкурс є своєрідним підсумком усієї діяльності учнів і вчителя, результатом опанування учнями комплексу компетентностей відповідно до програмних вимог. Конкурс урізноманітнює форми практичного закріплення опанованих учнями на уроках знань, «здатності до осягнення, осмислення й переживання музичних творів, грамотного й виразного їх виконання, оцінного ставлення до явищ музичної культури» [3, с. 416]. Крім цього, конкурс допомагає вирішенню ще однієї надзвичайно важливої проблеми – зацікавленості учнів музичним мистецтвом,

оскільки учні-виконавці бачать конкретний результат свого навчання – виступ, у якому вони мають донести до слухачів власні емоції, почуття та переживання від твору і який є результатом копійної праці – пізнання, осмислення й виконання твору композитора. Інтерес до музичного виконавства посилюється й тим, що учні активні у своїй діяльності (репетиції, виступи), а процес керівництва їхнім навчанням здійснюється як прямо (з боку вчителя, класного керівника, адміністрації школи), так і, що особливо важливо, опосередковано (товариші по паралелі, школі, вчителі, батьки) та обов'язково містить елемент заохочення – матеріального (відзнака всіх учасників, призи, нагороди, подяки) і духовного (творча атмосфера виступу, процес творення-виконання музики, колективні враження).

Конкурс – змагання, в якому конкурсантам потрібно представити класний колектив відповідним художнім рівнем виконання конкурсної програми, у тому числі й у складі зведеного хору (!), а також відповідним рівнем сценічної та слухачької культури. Це колективна творчість, у якій бере участь кожен окремо взятий учень цього класу. А отже, **метою конкурсу** є формування музичної культури особистості учня як складової його духовної культури в умовах колективного музикування в системі «композитор – виконавець – слухач». Конкурс вирішує низку **завдань**:

- розвивати й удосконалювати культуру особистості кожного школяра;
- сприяти формуванню та розвитку інтересу й мотивації учнів до вивчення музичного мистецтва;
- практично закріплювати отримані на уроках знання, навички та вміння, які необхідні для сприймання, виконання-творення музичного твору;
- активізувати інтерпретацію учнями музичних творів;
- сприяти згуртуванню учнів класу, паралелі та всієї школи в єдину шкільну сім'ю;
- гармонізувати психологічний стан учнів.

За правильної організації та умілого проведення конкурс може перерости в масове виховне і творче загальношкільне **дійство**, що навіть у шкільних умовах дозволить учителям показувати дітям перспективи у виконавстві й пізнанні музики як мистецтва. Висвітливо **особливості організації та проведення хорового конкурсу**.

Кожний клас – це, в ідеалі, класний хор, до чого має прагнути вчитель музики, пам'ятаючи, що «співати в хорі може кожен учень». Зведений хор складається з декількох класних хорів, об'єднуючи їх у більший хор. У конкурсі беруть участь школярі 1–8-х класів, у яких заняття з предмета «Музичне мистецтво» передбачено державною навчальною програмою. Конкурс разом із двома уроками-репетиціями проводиться в рамках чотирьох годин резервного часу, передбачених навчальною програмою.

Організація та проведення конкурсу – справа колективна, це робота не тільки вчителя музичного мистецтва, а й усіх ланок – педагогічного й учнівського колективів, адміністрації, завучів, а також батьків. Звідси його статус – загальношкільний. Організаторами конкурсу є: директор школи – голова оргкомітету, заступник директора з навчально-виховної роботи – заступник голови, учитель музичного мистецтва, один-два класні керівники, учні, батьки. Вони відповідають не лише за підготовку до конкурсу та проведення конкурсних виступів, а й за створення атмосфери свята музичного мистецтва та зацікавленості учнів у ньому, подальше використання в позакласній роботі підготовленого ними до конкурсу концертного репертуару.

На оргкомітет покладено наступні завдання:

1. Підготовка та проведення конкурсу.
2. Контроль за підготовкою та дотриманням умов його проведення.
3. Створення матеріального фонду.
4. Розгляд та вирішення питань, які виникають у процесі його підготовки та проведення.

Практика проведення конкурсу показала, що до такого специфічного масового заходу потрібно *готуватись заздалегідь*. Перед початком навчального року проведення конкурсу обговорюється з дирекцією та затверджується педагогічною радою і вноситься до річного плану роботи школи. Проведення загальношкільного конкурсу хорового співу бажано зробити традиційним, тому планування подальшої роботи й підготовка до наступного конкурсу повинна починатися відразу після закінчення попереднього й підбиття підсумків зробленого на засіданні організаційного комітету.

Час та умови проведення конкурсу. Конкурс проводиться раз на один або два роки. Найкращий час для проведення – друга або третя декада листопада (після

осінніх канікул). Питання, пов'язані з участю класного хору в ньому, обговорюються з учнями заздалегідь.

Конкурс проходить у **два тури**, окремо для учнів 1–4-х та 5–8-х класів.

Перший тур проводиться серед учнів кожної паралелі класів. Класний хор – переможець першого туру (за рішенням журі їх може бути два) – отримує право участі в другому турі, де виборюються головні призові місця та нагороди, виявляються переможці. Кількість учасників другого туру залежить від кількості класів на паралелях та умов для розміщення учасників зведеного хору на сцені концертної зали, а також часовими рамками його проведення.

Конкурсний виступ класного хору має дві **складові**. Перша – це самостійний виступ класного хору, а друга – виступ класного хору в складі зведеного хору. За бажанням організаторів конкурс може проводитись без другої складової, але це суттєво знижує його потенціал.

У першому турі конкурсу зведений хор складається із класних хорів конкретної паралелі класів. У другому турі він складається з учасників першого туру, які виборили право участі в ньому.

У першому турі **конкурсна програма** виступу класного хору складається з трьох різнохарактерних пісень (творів), а програма виступу зведеного хору паралелі класів – з двох. Виняток для учнів перших класів – їхня програма виступу складається з двох різнохарактерних пісень та з однієї у складі зведеного хору паралелі класів.

Конкурсна програма виступу класного хору в другому турі (фіналі) складається з двох, бажано різнохарактерних, пісень (творів). Учні перших класів у зведеному хорі учасників другого туру конкурсу участі не беруть. Зведений хор учнів 2–4-х класів виконує в ньому одну, іноді дві пісні, а зведений хор учнів 5–8-х класів – одну або дві, іноді три. Це пісні, які готуються безпосередньо для виконання зведеним хором. Одна з них, а іноді дві, є в конкурсному репертуарі учнів 2-го класу, іноді 3-го класу, а також учнів 5-го класу, іноді 6-го. Після проведення 3–4 конкурсів репертуар зведеного хору накопичується, що дає можливість і підставу *іноді* включати до нього в молодших класах другу, а в старших третю пісню. Подальше збільшення репертуару є недоцільним і веде до перенавантаження конкурсантив.

Оцінювання виступів. Виступ конкурсантив і рівень слухацької культури оцінює **журі**. Члени журі повинні мати відповідну фахову освіту й керуватися критеріями оцінювання виступу конкурсантив, розробленими організаційним комітетом. В оцінюванні конкурсантив можлива участь і непрофесійного учнівського журі. Результати його роботи професійне журі бере до уваги.

Критеріями оцінювання виступу конкурсантів є:

- 1) вокально-хорова та виконавська культура (наприклад, 15 балів);
- 2) сценічна та слухацька культура (наприклад, 10 балів).

Оцінка вокально-хорової та виконавської культури передбачає показ відповідних умінь та навичок, рівень розкриття музичного образу твору в процесі конкурсного виступу. Конкурсанти повинні показати вміння поєднувати у своєму виступі вокально-хорову та виконавську культуру зі сценічною, а також відповідний рівень культури поведінки в концертній залі. Тому кінцевий результат їхнього виступу оцінюється журі на основі сукупності критеріїв.

Принципи добору конкурсного репертуару.

Репертуар добирається, виходячи зі специфіки даного заходу, але в рамках відповідних вимог державної програми з предмета «Музичне мистецтво». Він готується поступово протягом навчального року. Частина його може бути використана з попередніх років.

Зведений хор та особливості співу в ньому.

Порівняно з класом-хором, який складається з 25–30 учнів, зведений хор є значно більшим. У процесі проведення конкурсу він змінює свій склад. У першому турі зведений хор вбирає в себе класні хори однойменної паралелі класів, а в другому турі там представлені класні хори різних паралелей. До свого виступу конкурсанти не мають можливості спільно опрацювати репертуар, який готувався для виконання зведеним хором, а вивчають його окремо класними хорами на уроках музичного мистецтва. Тому виступ учнів класного хору в складі зведеного хору є непростотою справою та потребує відповідних навичок підпорядкування набутих вокально-хорових умінь специфіці співу в такому колективі й організації сценічного виступу.

Розспівування. Враховуючи те, що досвід і практика виступу класів-хорів в ЗНЗ досить обмежені, особливо у складі зведеного хору, його розспівування в першому й другому турах доцільно проводити перед початком конкурсу в концертній залі. Така форма організації розспівування одночасно сприяє вирішенню й організаційних питань, і власне вокально-хорових.

Охорона голосу та здоров'я учнів. Охороні голосу та здоров'я учнів потрібно приділяти увагу на всіх поурочних заняттях, враховуючи в першу чергу вікові особливості. Питання про можливість виступу вчитель музичного мистецтва і класний керівник (класовод) обговорюють персонально з кожним учнем. І тільки з дозволу батьків, які найкраще обізнані зі станом здоров'я своєї дитини, учень може брати участь у конкурсному виступі.

Уроки-репетиції. На них опрацьовується конкурсний репертуар, а також сценічні навички: уміння приготуватися до виступу, вийти на сцену, поводити себе під час виступу та після нього (зайняти свої місця в концертній залі й уважно слухати виступи інших колективів). Репетиція проводиться двічі в концертній залі. На першому уроці-репетиції конкурсний репертуар та сценічну культуру учні опрацьовують в центрі сцени або сценічної частини зали – місці конкурсного виступу класного хору. Далі відпрацьовується вихід на сцену, повернення на місця, які відведені класному хору.

На другому уроці-репетиції опрацювання конкурсного репертуару (хоровий спів) та сценічної культури відбувається на тому місці сцени, яке відведене для конкретного класного хору в складі зведеного хору.

Уроки-репетиції особливо важливі для учнів, які не мають досвіду концертного виступу на сцені, де психологічне, фізичне та емоційне навантаження набагато сильніші, ніж на уроках музичного мистецтва; конкурсанти мають також враховувати акустику концертної зали.

Виконання конкурсної програми та виступ зведеного хору відбуваються без супроводу відповідними технічними засобами.

Важливе значення має **відзнака всіх учасників конкурсу** – їхнє нагородження та процедура його проведення; це своєрідна подяка організаторів конкурсу учням-учасникам і є не прямою, а, що особливо важливо, опосередкованою формою оцінювання їхніх знань та умінь. В основі оцінювання повинно бути розуміння того, що «духовні інтереси завжди потребують стимулів перш за все духовних і тільки на цій основі стимулів матеріальних» [3].

Учитель музичного мистецтва – ключова фігура конкурсу, оскільки на нього лягають функції керівника, концертмейстера й організатора, які професійно завжди розмежовані. Саме він готує класний та зведений хори до виступу та відповідає за їхню готовність. Сам виступ класного хору об'єднує виконавство учнів під керівництвом учителя, в процесі виступу рівень розкриття музичного образу конкурсантами значною мірою залежить від його зібраності та професійності як хормейстера та інструменталіста. Організатори конкурсу повинні з розумінням ставитись до того значного обсягу навантаження, яке покладено на вчителя музичного мистецтва, адже виступи учнівських хорів є водночас і звітом про професійну майстерність педагога.

Організовуючи конкурс, потрібно пам'ятати:

1. Межі уроку музики, на жаль, не дають можливості досягти високого вокально-хорового рівня виконавської майстерності класного хору, однак до цього треба прагнути. Практика показує, що виконавський рівень учнів

поступово зростає з кожним наступним конкурсом, тому конкурси мають стати у школі традиційними.

2. Вирішення художнього завдання кожного конкретного твору повинно йти через пошук засобів виразності, умінь донести з їхньою допомогою художній образ. Мова йде не тільки про опанування правильними виконавськими уміннями, а й про набуття загальних відомостей, інформації про композиторів, жанри, види мистецтва, – тобто про загальний музичний розвиток учнів, який не можна «відтренувати» перед конкурсним виступом, він має відбуватися протягом усіх років навчання.

3. Сам конкурсний виступ не повинен бути самоціллю. Більш важливою і глибинною метою конкурсу є формування у школярів загальнонародської культури, любові до музичного мистецтва.

4. Головне, до чого потрібно прагнути організаторам конкурсу хорового співу, – він має бути справжнім святом музичного мистецтва в загальноосвітньому навчальному закладі.

Висновки. Хоровий конкурс як одна з традиційних форм масового музичного виховання в загальноосвітніх навчальних закладах виконує значний спектр суто виконавських завдань і сприяє підвищенню загальної культури учнів, набуттю ними культурних і духовних цінностей. Підготовка та проведення конкурсу вимагає ретельної організаційно-підготовчої роботи колективу закладу, яка поєднується з тривалим процесом музичного виховання учнів – учасників колективу і включає формування вокально-хорових навичок, підбір репертуару, репетиції, підготовку до сценічного виступу, вироблення співацького режиму.

УДК 3721.878

ВИРАЖАЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Розроблений конспект уроку музики в першому класі покликаний дати учням уявлення про виражальні можливості музичного мистецтва; автор пропонує це зробити, звертаючись до казкових образів Петра Чайковського.

Ключові слова: урок музики, першокласники, виражальні можливості музики.

Мета уроку: формувати уміння вслуховуватися в музичні твори, аналізувати їх образи; ознайомити з поняттями «нотний стан», «скрипковий ключ», «нота»; вдосконалювати вокально-хорові навички; розвивати ритмічний слух, музичну пам'ять; виховувати інтерес до музики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алиев Ю. Б. Настольная книга школьного учителя-музыканта. – М. : Владос, 2000. – 336 с.
2. Живов В. Исполнительский анализ хорового произведения. – М. : Музыка, 1987. – 95 с.
3. Козлов П. Г., Степанов А. А. Анализ музыкального произведения. – М. : Просвещение, 1964.
4. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти : навч.-метод. посібник. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. – 640 с.
5. Хлебникова Л. О. Методика хорового співу у початковій школі : метод. посібник. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2006. – 206 с.
6. Хлебникова Л. О. Позакласна робота з музики та співів у школі. – К. : Рад. школа. – 1961. – 92 с.

Стаття надійшла до редакції 4 березня 2013 року

Башкатов Г. Технологія проведення общешкільного конкурсу хорового пения

В статтю розкриваються особливості організації і проведення конкурсу хорових колективів в общеобразовательной школі.

Ключевые слова: конкурс хорового пения, общеобразовательная школа, классный хор, сводный хор.

Bashkatov G. The technology of whole-school competition of choral singing

In the article the features of organization and holding competition choral collectives at general school are exposed.

Keywords: competition of the choral singing, general educational establishment, class choir, composite choir.

Олена Рейзіна,
керівник ДШ «Щастя» (м. Київ)

Музично-дидактичний матеріал: П. Чайковський. «Танець феї Драже», «Баба Яга»; поспівка «Перший клас»; Б. Фільц. Пісня «Морозець»; Я. Степовий. Пісня «Сніжинки»; музично-ритмічна вправа «Ось так».

Обладнання: портрет П. Чайковського, ілюстрації до пісень, малюнки музичних інструментів, казковий ге-